

חטא דור הפלגה

[שיחה לפרשת נח מאת הרב משה צוריאלי – מתוך ספרו "אוצרות התורה", שיחה 2]

תקציר השיחה:

- מה פירוש ש"נהפכו לקופין רוחין ושדין". • מהי הרעה של לאומיות, כאשר היא חילונית.

המפרשים נלאו למצוא את הפתח, על מה נענשו בוני מגדל בבל (בראשית יא, ח-ט). חז"ל קבעו "מעשה דור הפלגה לא נתפרש" (בראשית רבה לח,ו). כלומר, אין הדבר מפורש במקרא, אבל ישנו רמז. אמרו: "לא כל הימנו (של ה') לבור לו את העליונים. נעשה לנו מגדל עם ע"ז בראשו ותהא נראה כעושה עמו מלחמה... "ויהי בנסעם מקדם"... הסיעו את עצמם מקדמונו של עולם (=הקב"ה). אמרו אי אפשר לא בו ולא באלהותו (בתחילה שאפו להעמיד אליל כמתחרה בה' ובנוסף לעבודת ה', אבל בסוף כפרו בכל, מדרגה גרועה יותר)... אמרו אחת לתרנ"ו שנה הרקיע מתמוטט (=ויש מבול) בואו ונעשה סמוכות (=לתמוך ברקיע שלא ימוט) (ב"ר נח, ו-ז)

ודאי שאין הדברים הנ"ל כפשוטם.

- א. כל בר דעת יודע שאי אפשר להלחם בה', ולא להעמיד תומך לרקיע.
- ב. ועוד, מה לתורתנו לספר לנו על תעתועי אומות העולם, מלפני שנולד עם ישראל?
- ג. ועוד, אמנם נכון הדבר שבלבול הלשוניות הפריד ביניהם והפר את מזימתם, אבל האם בכל זאת היה בכך פן חיובי כלשהו?
- ד. ועוד, בתנחומא אמרו (על עניינינו ס"ק יח), שהחוטאים **נהפכו לקופים, לילין ושדין**. מה פשר הדבר?
- ה. ואמרו שם עוד כי "בשלושה מקומות התחברו אוה"ע להלחם נגד הקב"ה, בימי המגדל, בימי מלחמת יהושע בכיבוש א"י, ולעתיד לבוא בימי גוג ומגוג". ועוד אמרו על המגדל: "שליש ממנו נשרף, שליש נבלע באדמה, ושליש עדיין קיים". היכן הוא קיים?

שבעים פנים לתורה.

היום נביא רק שניים מהם לענין חטא דור הפלגה – של מהר"י אברבנאל, ושל רש"י הירש.

[א] **ר"י אברבנאל** (על התורה, דף קעד ואילך) מסביר, שהקב"ה רוצה שבני אדם יחיו חיים טבעיים, ולא יהיו נמשכים אחרי חיי כרך עם השחיתות הנלוות של חיי תענוגות, קנאה שנאה וכל אביזריהו. כבר חז"ל שפחו את חיי-הכפר (עירובין כא: 'אל תדינני כיושבי כרכים שהם מלאים גזל ועריות'). וישנן לכך מס' סיבות.

- **"אמונת, זה סדר זרעים"** (שבת לא.) – והטעם לכך, שמאמין בבורא עולם (שירידי הגשם), וזורע. אין כמו החקלאי שתולה עיניו לקבל ברכת ה', שיבואו הגשמים בעתם, ושהמכרסמים לא יקלקלו את יבולו, ושהאדמה תתן את כוחה. **מה שאין כן** אנשי הכרך חיים מן המסחר, וכבר חרצו חז"ל את דינם על כך "לא ילמד אדם את בנו חנווני" (קידושין פא. ופירש"י: "מלוקד באונאה: להטיל מים - ביין, צרורות - בחטין"). ואמנם העוסק בסחר-מכר מרויח יפה, אבל רבנו עובדיה ספורנו בתחילת תהלים כותב: "אשר לא הלך בעצת רשעים", המתעסקים כל ימיהם בקיבוץ ממון, אשר רוב (=רבו) ההשתדלות בו נקרא 'רשעי', כאומרו "לא ימלט רשע את בעליו" (קהלת ח,ח). [כלומר עבודת הכפיים במלאכת השדה, מייצרת שריר אמוני פאדם ומחזקת את קישרו ותלותו בבורא. כשמזונותיו של אדם באים בצורה "עוקפת הקב"ה" - מתמעטת אמונתו! זוהי סיבה א' – **חיובית** לחיי האדמה].
- כך כותב ר"י אברבנאל: "ה' הכין את אדם הראשון שיאכל מפרי עץ הגן ולא יצטרך למלאכות אנושיות כלל... ולא נסתפק בדברים הטבעיים ונמשך אחרי התאוות...וכן היה חטאת דור הפלגה (שהיו פנויים ממלאכתם מכל עמל וראוים להתעסק בשלמות נפשם) לא נחה דעתם במה שהכין להם בוראם ויבקשו לשלוח יד ולשים כל מחשבתם לבנות עיר, שהיא כוללת המלאכות כולן, ומגדל בתוכה כדי להתחבר שם ולעשות עצמם מדיניים, תחת היותם בני שדה... ונמשך מזה – **שמות** (תוארי כבוד), **ומיניים, וממשלות, וכבודות דמיוניות, וחמדת אסיפת**

הקנינים, והחמס, והגזל, ושפיכת דמים הנמשכים מזה"ל. ועוד עיין דבריו בפירושו לאבות, פ"א "אהב את המלאכה". [כלומר סיבה ב' היא – כל אותן התוצאות השליליות הנוראיות הנגרמות כתוצאה ממסחר - זילות יגיעת-הכפיים, תאוות הבצע, זילזול בחיי אדם, קנאה, גזל ועוד]

כלומר, ענין ה"מלחמה" נגד הקב"ה הוא נסיון לשנות את תכניתו של ה' עבור האדם. "האלהים עשה את האדם ישר, והמה בקשו חשבונות רבים". ובכל ההמצאות הטכנולוגיות בקשו להעמיד תומך ושמירה לבל תוכל מדת-דין שמיימית להמיט עליהם שואה על עונותיהם. ודוקא ריצה מטורפת אחרי מותרות, מזה הם נעשו 'קופין, רוחין ושדין', כלומר מלאכי חבלה ההורסים את המנהג הטבעי של אדם.

ולכן הביטוי "בנסעם מקדם" אין פירושו רק כמדרש חז"ל (שהסיעו את עצמם מקדמונו של עולם = אמונה בה) – אלא ענינו הוא גם זה: הם הסיעו את עצמם מן **המנהג העתיק**, שהיה משנות קדם, וילכו אחרי ההבל ויהבלו. בני אדם חיפשו עצות כיצד לפתח יותר את חוש התאוה, ולספק את היצרים. והנה באורח-חיים חקלאי, כל איש ומשפחתו עצמאיים ומספקים צרכי עצמם. אבל כאשר צריכים להתייחד באומנויות, בידע-מקצועי, הרי אנשי הקבוצה נזקקים איש איש למומחיותו של חברו, ועל זה זקוקים ל'שפה משותפת'. אבל כאשר כל זה שימש רק כדי לפרוק מעליהם עול שמים, הפר ה' מחשבתם ובלבל את לשונם, אשר לא יבין איש שפת רעהו, ויתפזרו בארצות תבל.

מובן איך שליש המגדל נשרף (בני הדור ההוא נעשו אז על כף); **שליש קיים גם בזמננו** (הממשיכים במרד הקדמון ההוא); **ושליש נבלע באדמה** (כלומר מוכן לצוץ בימי גוג ומגוג, ביתר תנופה עזו ותעצומות).

סיכום דברי מהר"י אברבנאל: ריכוז האנושות לפתח את צרכי האדם כשלעצמו ללא שום קשר לעבודת ה', לארגן ערים של אנשים מקובצים כדי לספק ביעילות יצרי-אנוש יש בכך משום בזה מרידה בה'.

[ב] **רש"ר הירש** פיתח את דברים הנ"ל והוסיף עומק מיוחד. חטא דור הפלגה היה **שפיתחו את השאיפה הלאומית**.

מובא ב"פרקי רבי אליעזר" (פרק כד) "אם נפל אדם (מן המגדל) ומת, לא היו שמים לב עליו. ואם נפלה לבנה של בנין, היו יושבים ובוכים 'אוי לנו, אימתי תעלה אחרת תחתיה?' עכ"ל. כלומר, הם המעיטו בחשיבותו של האיש הפרטי, למול החלום הכללי לייסד אומה. מתוך אמונה אלילית זו סברו למנוע מפולת של הרקיע (ולכן הם ייסדו את הלאומיות כתומך). רשעות זו העמידה סמכות אחרת תמורת האמונה בבורא עולם. וכדברי רש"ר שם: "יושר, אנושיות ואהבה הם מצוות המוטלות על הפרט, אך נחשבו לאוולת ביחסי האומות (=המדינאים). בעוון מרמה ורצח יכלא ויתלה היחיד. אך מדינות רוצחות ומרמות בקנה מדה גדול, והעושה (זאת) לטובת המדינה, יבוא על שכרו" (פירושו לבראשית יב,ב). "שאיפת אומה 'לעשות לה שם' ולהרבות את כבוד הלאומי, היא קץ לכל יְעוּד מוסרי. מדת רדיפת הכבוד נחשבת לחסרון ליחיד, אבל 'מעלה' לציבור... כל תאוה תגיע לידי רָוְיָה, פרט לרדיפת הכבוד" (שם, יא, ד). "הציבור המאורגן ניצל את כוחו לרעה... והרי זה תפקיד הציבור לקרוא את הפרט בשם ה'. אך הציבור קרא רק בשם עצמו וביקש לשעבד את היחיד לשלטונו.... (פירושו לבראשית יא, ז, ומבאר שם איך הגיעו עי"י זה לפילוג לשונות)

בפרשה זו של דור הפלגה מדובר על לאומיות ללא-קודש. "נבנה לנו עיר... ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ" (יא, ד). ענינם היה שבקשו חוסן ועוצמה המתהווים מפני שהם ציבור מאוחד ברעיון כללי המאגד אותם. וכך נוצרה להם יכולת כבירה. כשם שכוחו של אגרוף הוא יותר מאשר כוחה של אצבע אחת המכופל פי חמש, כך כל התארגנות מעניקה כח נוסף לאין-ערוך יותר מאשר צירוף

של כל הפרטים כשלעצמם. וכך העיד הקב"ה: "הן עם אחד ושפה אחת... ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות" (פסוק ו'). כלומר יצליחו בכל. ובכן יוכלו להתגבר על כל בעיה ויישמו כל משימה שקבלו על עצמם, כי כח הקיבוץ הוא רב.

יש לשאול: מה רע בכך? למה להפריע להם? למה החליט ה' "נבְּלָה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו"? התשובה היא בזאת: כאשר ההתאחדות היא ללא קודש, כאשר אין ליחידים תחושה של השתעבדות להקב"ה, הרי יעשו אח"כ כל רעה וכל נבלה. כח אדיר זה של התאחדות ולאומיות חילונית עלול להביא כל מיני השחתה בעקבותיה. ועל זה אמרו חז"ל "פיזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם" (סנהדרין עא:). לכן גזר ה' עליהם ההתפצלות לאומות שונות ולשונות שונות.

פרשה זו של דור פלגה הובאה בתורה כמבוא וכהקדמה לסיפור ייסודו של הלאום היהודי. התורה מעריכה בפנינו את **הקודש מול החול**. שהרי: "אין ישראל אומה, כי אם בתורתיה" (רבי סעדיה גאון, "אמונות ודעות" ז'א). אלה הסבורים שיכולה להיות לאומיות ישראל המשותפת על שפה משותפת, על עבר היסטורי משותף, או אפילו על ארץ מולדת משותפת, לבסוף יתאכזבו כאשר יראו מנהיגיהם מטים את הדברים לאנוכיות, עריצות ורודנות. כאשר אין לישראל רעיון הקודש, אזי "איש את רעהו חיים בלעו", החזק מנצל את החלש, תחת כסות-עיניים של "תועלת הכלל" באים השליטים לטפח אינטרסים של קבוצתם הפוליטית. סופה של לאומיות ריקנית שכזאת להביא לידי מפח-נפש, כאשר הכח המאורגן פועל למטרות נלוזות ומקולקלות. שלא כמו ברשע בודד, קשה מאד להתגונן ולהשתמר מהרשעות המאורגנת הפועלת תחת חסותו של "הציבור". (וכפי שהעירו בעלי המסורה שבפרשה זו יש רק תשעה פסוקים מ-א' עד ט', כי חסר להם "עשירי קודש"). אבל הַחֵל מספורו של אברהם אבינו, מתחיל ייסודו של הלאומיות הקשורה לנצח ישראל, אל הקב"ה.

מענה מובן מאד כיצד מלחמה זוועתית זו נגד הקודש חזרה על עצמה בעת כיבוש א"י בימי יהושע (יהושע ט, ב), וכן תחזור שוב בעת גוג ומגוג. (עיין תהלים ב, ב). יש כאן התנגשות חזיתית בין שתי תפיסות עולם המנוגדות בתכלית: זו הטוענת שהאדם הוא במרכז החיים וזו הטוענת שהקב"ה במרכז החיים.

כפי שהרמב"ם חינך אותנו, המציאות המוחלטת והבלעדית בעולם היא רק זו של הקב"ה. אם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להימצאות. ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים, הוא לבדו יהיה מצוי. שכל הנמצאים צריכים לו, והוא אינו צריך להם. לפיכך אין אמתתו כאמתת אחד מהם. הוא שהנביא אומר וה' אלהים אמת... אין עוד מלבדו" (הלי יסודי התורה, א, ב-ז).

על כל פנים, בין לפי הסברו של ר"י אברבנאל (פולחן אנושי עצמי לתענוגות חיי כרך) ובין לפי הסברו של רש"ר הירש (פולחן הציבוריות האנושית), הם מרדו בה' וקבלו **צורה** (=הגדרה שכלית, עיין מורה נבוכים א, ז) של קוף.

כל זה אירע מלפני שהופיע אבי האומה הישראלית, שבזכותו יצאנו מהשפלות הנ"ל. ולכן הדברים הללו הובאו בתורתנו. ומתוך הכרת השלילה אנו נוכל לעמוד על נשגבות של החיובי.

[א] ראה שיחה הרב יחיאל יעקובסון "בסוד היחיד והיחיד", כיצד חילחלה תרבות גויית זו למחנינו ע"י מה שאנו רואים – קנאות שבקהילות שונות והנצחת ההבדלים בגאון ולכתחילה [ולו הפעוטים ביותר כצורת כובע, וצבע גרביים] / הביטוי המחריד – אני"ש... [אנשי שלומינו] ("לתת צדקה לאני"ש") / סגנון למידה שמתאים רק לחלק מצומצם / שנאת זרים / אחידות זו ללא שום אפשרות גיוון ועדריות מנוונת – כל זה לקחנו מתרבות אירופאית בסגנון הקומוניזם. כולם לבושים אותם הבגדים, קוראים אותו דבר-תורה (עיתון)... והכי חשוב - מצביעים למפלגת העל... / אין כמעט ייחודיות וערך ל"אני" ולעבודת ה' הפרטית ע"פ נטיית ליבון, כישוריו ותכונותיו]

[ב] יש לומר, כי לכן התורה פותחת בפרשת נח והמבול ומגדל בבל – טרם הגיעה לסיפור יצירת עם ישראל. הסיבה היא כדי לבטא ולהדגיש מעלתם ותפקידם של היחיד והאומה הישראלית זרע קודש לעומת היחיד ואומות העולם. בפרשת המבול אנו למדים על היחיד מאומות העולם – נח, לעומת היחיד שבעם ישראל – אברהם; ובפרשת מגדל בבל – על קיבוץ **אומות העולם** מטרותיהם ושאיפותיהם, לעומת אומת עם ישראל תכליתה ומטרתה.